

Innspill til bruk av midler tildelt via RNB

FTBB v/ Mette S. Bævre og Siri Smedsrud

Dato: 2023-06-21

Innledning

Vår erfaring er at mangelen på egnede læremidler ikke skyldes manglende produksjon av tilrettelagte læremidler, men at skolene velger å benytte digitale læremidler som ikke oppfyller minstekravene til universell utforming, jf. forskrift om universell utforming av IKT-løsninger. Disse er derfor ikke tilgjengelige med blindetekniske hjelpemidler.

Kommunene/fylkeskommunene har ikke den nødvendige synspedagogiske kompetansen til å vurdere de dramatiske følgene manglende uu har for våre barn. Det stilles ingen krav til synspedagogiske kompetanse i kommunene eller hos pedagogene som underviser blinde og sterkt svaksynte, og vår erfaring er at Statped ikke er tilstrekkelig tilstede for å dekke dette kompetansebehovet i hverdagen til den synshemmede eleven.

Ansvar for å ivareta elevgrupper med varige og omfattende behov for tilrettelegging ligger hos Statped. Det er kommunens ansvar å tilrettelegge undervisningstilbudet, men ansvaret for å gi kommunen nødvendig veiledning for at dette skal realiseres ligger hos Statped. Det store antall saker som er meldt til Diskrimineringsnemnda knyttet til manglende tilgang til digitale læremidler, viser at Statped i altfor mange tilfeller ikke lykkes i dette arbeidet. Resultatet er at Statped Syn svikter barna som sårt trenger tilgang til synspedagogisk kompetanse.

Tiltakene vi foreslår innebærer at Statped aktivt må arbeide for å realisere det de selv mener er nødvendig for å lykkes med å oppfylle blinde og sterkt svaksyntes rett til utdanning. Om Statped lykkes i sitt tjenestetilbud, kan ikke måles ut fra om kommuner/fylkeskommuner er fornøyde med tjenestene som gis, slik brukerundersøkelsen i dag er lagt opp. I stedet må Statpeds suksess vurderes opp mot kvaliteten på utdanningstilbudet som gis til de synshemmede elevene, våre barn, og om de får oppfylt sin rett til et likeverdig utdannings- og opplæringstilbud.

Det er ikke akseptabelt at Statped, som et statlig synsfaglig organ, er delaktig i brudd på opplæringsloven, Grunnloven, konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, barnekonvensjonen og konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne i saker som omhandler synshemmede barn.

Bakgrunn for våre innspill

Nylig publiserte utilsynet en pressemelding på sine nettsider med overskriften “Risikerer dagbøter på grunn av feil i digitale læremiddel”¹. Her siteres tilsynsdirektør Malin Rygg med følgende uttalelse:

“– Det er urovekkende at det er så mange og omfattende brot på krava i dei digitale læremidla som er testa. I praksis betyr det at elevar med for eksempel dysleksi, nedsett syn eller motorikk har ein skulekvardag der dei ikkje får bruke dei digitale læremidla slik som dei andre i klassen. Det fører til utanforskap, men utgjør også fare for at ein får dårlegare resultat eller læringsutbytte. Slik kan vi ikkje ha det.”

Utilsynet finner brudd på minstekravene til universell utforming i samtlige digitale læremidler som er testet.²

Problemene forårsaket av manglende universell utforming har FTBB vært opptatt av lenge. Dette var blant annet tema på vårt møte med Statped den 18.03.2022. I møtereferatet står følgende³:

“FTBB spurte hva Statpeds rådgivere gjør når de er ute i skolen og ser ressurser som er i bruk, og som ikke fungerer.

Statped svarte at rådgiverne er tydelige på hva som fungerer og hva som skaper utfordringer. Ofte er det allerede gjort valg på kommune- og skolenivå. Da blir jobben å finne løsninger på hvordan ressursene kan brukes, eller om det finnes alternativer. Rådgiverne har kompetanse på hvordan hjelpemiddelteknologien fungerer opp mot læringsressursene, og kan veilede på hvordan utfordringer kan løses.

FTBB minnet om at foreningen eksisterer fordi mange elever ikke har tilgang til egnede læremidler, og at Statped må gå i seg selv og innse at Statped ikke har en standardisert måte å veilede skoler på med tanke på valg av læremidler. Statped erkjenner at det er skoler hvor dette ikke fungerer godt, og hvor elever ikke har tilgang til egnede læremidler. Statped har en ambisjon om å bidra til å gjøre det bedre for alle.

Statped fremholdt at de er klar over at forholdene varierer fra skole til skole, og at målet selvfølgelig er å bidra til å gjøre opplærings situasjonen så god som mulig for alle synshemmede elever. De erkjente samtidig at Statped kanskje har hatt for stor tiltro til at de lovmessige kravene til uu skulle løse mange av utfordringene vi ser, og at vi nå erfarer at dette ofte ikke er tilfellet. Samtidig må man være klar over at denne elevgruppen har behov for tilrettelegging utover uu i mange tilfeller. Statped oppfordret foreningen til å komme med innspill til hvordan Statpeds tilrettelegging av læremidler kan utvikles og bli bedre.”

---

¹ [Pressemelding: Risikerer dagbøter på grunn av feil i digitale læremiddel](#)

² [Utilsynet: tilsynsrapporter](#)

³ [Referat: møte mellom FTBB og Statped](#)

Senere samme år sendte vi en bekymringsmelding til KD og KDD vedrørende manglende universell utforming av læremidler, datert 1.06.2022, hvor stilte vi blant annet følgende spørsmål:

“I og med at tilskuddsordningene ikke sørger for at det utarbeides egnede læremidler for blinde og sterkt svaksynte elever, mener departementene da at disse elevene kun skal benytte seg av læremidler som er tilrettelagt av Statped? I så fall; vil departementene legge føringer for valg av læremidler for skoler som underviser blinde og sterkt svaksynte elever?”

Svar fra KD, datert 05.10.2022

“Statped tilrettelegger, utvikler og produserer læremidler for blinde og sterkt svaksynte, som kommunene/skolene kan velge å benytte seg av. Kommunene/skolene velger selv hvilke læremidler de ønsker å bruke i opplæringen. Det kan være individuelle behov for hvilke læremidler som brukes. Departementet gir ikke føringer for hvilke læremidler som skal velges eller produseres.”

Statped skal også støtte kommuner og fylkeskommuner i arbeidet for at barn, unge og voksne med varige og omfattende behov for tilrettelegging, får den tilrettelegging de trenger i opplæringen. Statped har kompetanse på pedagogisk bruk av digitale læremidler som benyttes inn i veiledningsarbeidet. Valg av læremidler eller veiledning om hvordan man kan benytte læremidlene i opplæringen, kan derfor være en del av Statped sitt arbeid. Statped jobber både med å støtte systemet rundt barn og elever, og direkte veiledning knyttet til individuelle behov”

Departementet ønsker altså ikke å sikre blinde barns rett til egnede læremidler ved å gi føringer for hvilke læremidler som skal velges. Statped kan, ifølge departementet, gi veiledning, men ikke bestemme hvilke læremidler skolene skal bruke.

Det hjelper ikke at Statped produserer læremidler tilrettelagt for blinde og sterkt svaksynte elever når disse ikke tas i bruk.

Vi mener at årsaken til at skolene ikke benytter lærebøker og tilsvarende tilrettede læremidler fra Statped, skyldes mangelen på synspedagogisk kompetanse. Mangelen på kompetanse gjør at pedagogene tar mange ukloke valg i sitt tilretteleggingsarbeid.

I vårt møte med Statped den 18.03.2022, som tidligere referert til, sa Statped følgende om kompetanse:

“Kompetanse er en klar suksessfaktor. Det trengs synspedagogisk kompetanse for å kunne ta imot råd å benytte dem på en effektiv måte i tilretteleggingsarbeidet. Det er viktig å starte tidlig med kompetanseheving blant personalet i forberedelsesfasen. Statped anbefaler etterutdanningen i synspedagogikk ved NTNU. Skoler har begynt å sende flere ansatte på samme modul, og det er flere fra samme skole som tar ulike moduler. Med dette oppnår man en robust kompetanse i et lærerteam. Her har rektor en avgjørende rolle som muliggjør denne kompetansehevingen. Kompetanse i PP-tjenesten er en klar suksessfaktor da de i sin sakkyndige vurdering tilrår omfang,

innhold og organisering av spesialundervisningen og opplæring etter §§2.14 og 3.10.”

Selv om Statped mener at synspedagogisk kompetanse er en klar suksessfaktor, så er ikke etterutdanningen ved NTNU noe de anbefaler alle skoler. Vi ser store variasjoner i kompetanse hos skoler som underviser våre barn og det er vår erfaring at det avhenger av rektors vurdering av hva som ligger i begrepet “nødvendig synspedagogisk kompetanse”. Videre erfarer vi at Statped ikke vil anbefale tiltak som får økonomiske konsekvenser for sine brukere, det vil si kommuner/fylkeskommuner.

Oppsummering

Informasjonen gitt over understreker at manglende tilgang ikke skyldes manglende produksjon, men at skolenes valg av læremidler ikke korrigeres av Statped. I stedet velger Statped en tilnærming til problemet hvor de velger å “gjøre det beste ut av rammene som er satt av kommunen med tanke på læremidler”. Dette er IKKE i samsvar med å ivareta barnets beste, og fører til at den synshemmede eleven ikke kan delta i læringsfellesskapet, og det er til hinder for at eleven skal kunne utvikle sitt fulle potensial.

Tidligere var det helt naturlig at den blinde eleven arbeidet i tilrettelagte versjoner av lærebøkene. Innføringen av digitale læremidler har gjort arbeidet med å tilrettelegge undervisningen for punktbrukere mer omfattende. Det er derfor et økt behov for formell synspedagogisk kompetanse ved hver enkelt skole. Statped må være tydelig i formidlingen av dette behovet.

Statped, med sin synsfaglige kompetanse, har et stort ansvar ved at de skal sikre barnets beste fra et faglig ståsted, frem til kommunen/fylkeskommunen har bygget tilstrekkelig kompetanse til å sikre barnets beste.

FTBB foreslår følgende tiltak som følge av tildeling

FTBB mener at de tre tiltakene som er beskrevet nedenfor vil forbedre læremiddeltilbudet til elever med varige og omfattende behov for tilrettelegging.

Tiltak 1 - Øke Statpeds kompetanse på uu

Vi opplever at Statped sine rådgivere har svært begrenset kompetanse innen universell utforming av digitale læremidler, og kan derfor ikke bistå kommuner/fylkeskommuner med uttesting og valg av digitale læremidler. Konsekvensene av dette er at Statped gir skoler veiledning i bruken av digitale læremidler med manglende universell utforming. I denne sammenhengen har Statped tatt i bruk begrepet “delvis tilgjengelige digitale læremidler”. Problemene knyttet til manglende universell utforming blir dermed skjøvet over på elevene og deres såkalte “manglende digitale ferdigheter”.

Vi foreslår at de tildelte midlene benyttes til å styrke Statpeds kompetanse innen uu. Denne kompetansen må disponere slik at den kommer de synshemmede elevene til

gode. Statped må aktivt fraråde bruken av digitale læremidler som ikke tilfredsstill
lovpålagte minimumskrav til uu, for å sikre barnets beste.

Tiltak 2 - Anbefale skoler å bruke tilrettelagte læremidler

Veiledning i valg av læremidler må være en del av Statpeds tjenestetilbud for alle kommuner/fylkeskommuner. Dette for å sikre at den synshemmede eleven har tilgang til læremidlene på lik linje med sine medelever.

I dagens situasjon, med manglende uu av digitale læremidler, må Statped være tydelig på at skolene må velge lærebøker fremfor digitale læremidler og at blinde og sterkt svaksynte elever aktivt må benytte Statpeds tilrettelagte læremidler og tilleggsmateriell. Statped Syn må presisere at elevens tilgang til samme læremiddel som resten av klassen, er en forutsetning for å bli inkludert i læringsfellesskapet.

Vi foreslår at deler av midlene benyttes til samordning og kompetansebygging internt i Statped for å innfri dette tiltaket.

Tiltak 3 - Anbefale avgiftsfri etterutdanning ved NTNU

Vi opplever ikke at Statped Syn med dagens rådgivende tjenester setter skolene i stand til å selv vurdere hva som fungerer/ikke fungerer. Tilretteleggingsbehovet som i dag følger av manglende uu av digitale læremidler stiller høye krav til synspedagogisk kompetanse lokalt ved skolen som den synshemmede eleven går på. Det er derfor strengt nødvendig at lærere ved skolene opparbeider seg formell kompetanse innen synspedagogikk.

Kompetanse er en klar suksessfaktor! Dette er etter vår mening en selvfølgelighet. Vi undres derfor over hvorfor Statped ikke er tydeligere overfor sin selvdefinerte målgruppe (kommuner/fylkeskommuner) at det er en nødvendighet å utdanne pedagoger innen synspedagogikk dersom de får en synshemmet elev ved en av sine skoler.

Per i dag er utdanningen ved NTNU det eneste videreutdanningstilbudet rettet mot pedagoger som underviser synshemmede elever. Det er dramatisk at dette tilbudet står i fare for å bli nedlagt som en direkte konsekvens av reduserte bevilgninger til Statped.

Statped Syn må bli tydeligere på å anbefale, og understreke nødvendigheten av at skoler med synshemmede elever, bygger formell synspedagogisk kompetanse hos pedagogene som skal undervise de blinde/sterkt svaksynte elevene.

Videre mener vi at det å fjerne de høye studieavgiftene ved NTNU-studiet er viktig for å kunne dekke behovet for synspedagogisk kompetanse lokalt i kommunene/fylkeskommunene. Dette gjør det mulig for alle pedagoger, med engasjement for synspedagogfaget, får muligheten til å bygge synspedagogisk kompetanse til nytte for samfunnet og barna våre.

Vi foreslår derfor at tildelte midler benyttes til å fjerne studieavgiftene ved etterutdanningen innen synspedagogikk ved NTNU.